

RENSDYRJAGTEN I VESTGRØNLAND

JAGTMETODER I FORTID OG NUTID

Af George Nellesmann

Når man skal beskrive rensdyrjagten i Vestgrønland, har man tre sæt kilder til rådighed: de skriftlige kilder, de arkæologiske vidnesbyrd og den mundtlige tradition og erindring. Tilsammen dækker de såvel fortiden som nutiden, og grænsen mellem fortid og nutid vil jeg sætte, hvor nulevende rensdyrjægeres erindringer begynder. Nutid er altså i denne artikel tiden efter ca. 1890, idet nulevende beretteres traditioner, altså det, der er overleveret fra tidligere generationer, på denne måde bliver historie.

Den rensdyrjagt, der især beskrives i på den ene side arkæologi-historie-tradition og på den anden side erindringer og observerbare jagtvaner, er helt forskellig: de gamle drivjagter contra den moderne snigjagt.

Det er mit mål i denne artikel at beskrive de to typer jagt og at analysere, hvorfor de hører hjemme i hver sin periode. Men lad det være sagt med det samme, at forskellen mellem perioderne måske kun er fiktiv, og at problemstillingen måske snarere burde være: hvorfor holdt de gamle drivjagter op. De skrevne kilder siger ikke meget om snigjagten, og arkæologien kan af gode grunde heller ikke opvise mindesmærker over en jagtform, der indebærer at jægerne gør sig så lidt bemærkede som muligt. Snigjagt kan meget vel have forekommet i stor udstrækning, men den slår ikke så meget syn af sig, at missionærer eller købmænd gad omtale den i deres skrifter. Det gjorde de store drivjagter derimod.

De gamle beretninger.

De historiske kilder til vor viden om den gamle rensdyrjagt er især missionærerne fra 1700-tallet, først og fremmest Hans Egede, men også den for sin videnskabelige indsats berømte Otho Fabricius. Da beskrivelserne af rensdyrjagten er få og korte, finder jeg det naturligt ved denne lejlighed simpelthen at citere dem i deres fulde ordlyd:

Hans Egede:

„Deres Land-Jagt er fornemmelig efter Reenen, hvilken de søge langt op til Fields, og naar de treffe Reenen en eller fire, da omkringsætter de hannem med Folk; (Thi de med Quinder og Børn i Haabetal lader sig finde paa Jagt) hvor da Reenen ikke kand undkomme, at hand jo enten maa ud paa Vandet eller anden Stæds der frem, hvor de allevegne passer ham op med deres Buer og Pile, hvilket er deres Land-Gevær.“¹

Hans Egede:

„Den gandske Sommer anvende Grønlænderne paa at jage efter Rins-Dyrene, hvor da de fleste med Quinder og Børn, fare længst ind i Fjordene og der forblive intil Høsten. Imidlertid forfulgte, de arme Diur saaledes, saa de paa ingen Sted kand gaa sikre; men hvor Grønlænderne viide at de have deres meste Ophold, der anstille de en Klap-Jagt, og med Quinder og Børn omkring sette dem og forjage dem til trange Stier og Passer, hvor Mandfolkene ligge paa Luur og passe dem op.

Naar de ikke ere saa mange Folk, at de kand indspærre dem, saa betjene de sig af lange hvide Kieppe, med støkker Torv Stungne paa Enden og Spiidsen deraf, og setter dem i Veien for Dyrene at de skal skye derfor og ikke undløbe.“²

Otho Fabricius:

„Med denne Flitsbue skiød man Rhensdyr og Harer, da man enten eenlig stial sig paa dem, og kunde paa lang Frastand træffe temmelig vist, eller og, naar Dyrene vare mange, man anstillede en Klappejagt, da Quinder og unge Folk omringede dem, og paa de Steder, hvor ingen Mennesker vare posterede, satte man opstille hvide Kieppe med Græstörv paa til Skræmsel; Saaledes jagede man dem enten til Mandfolkene, som laae i Skiul bag oprettede Steengierder, kaldte Tellut: Skydeskiul, (der endnu vises hist og her, som blotte Mindesmærker om saadan Jagt, og hvoraf man tillige seer, hvor nær Rhensdyrene da havde været Söekanten frem for nu) fra hvilke Skiul man da skiød Pile i dem ved deres Forbifart, eller og man drev dem ud i store færske Söer, hvor da Mandfolkene i deres Kajakker forfulgte dem med deres Söepile.“³

Det er værd at bemærke, at Fabricius skriver i datid, ligesom han ved omtalen af skydeskjulene nævner, at de udpeges „som blotte Mindesmærker om saadan Jagt“. Fabricius kender altså ikke drivjagterne som noget samtidigt, og henviser i en fodnote til Hans Egedes billede (her fig. 1). At drivjagterne er ophørt allerede 1768 (han var i Grønland 1768–73) passer, som vi skal se det senere, godt med, at hans arbejdsområde var den sydlige del af vestkysten.

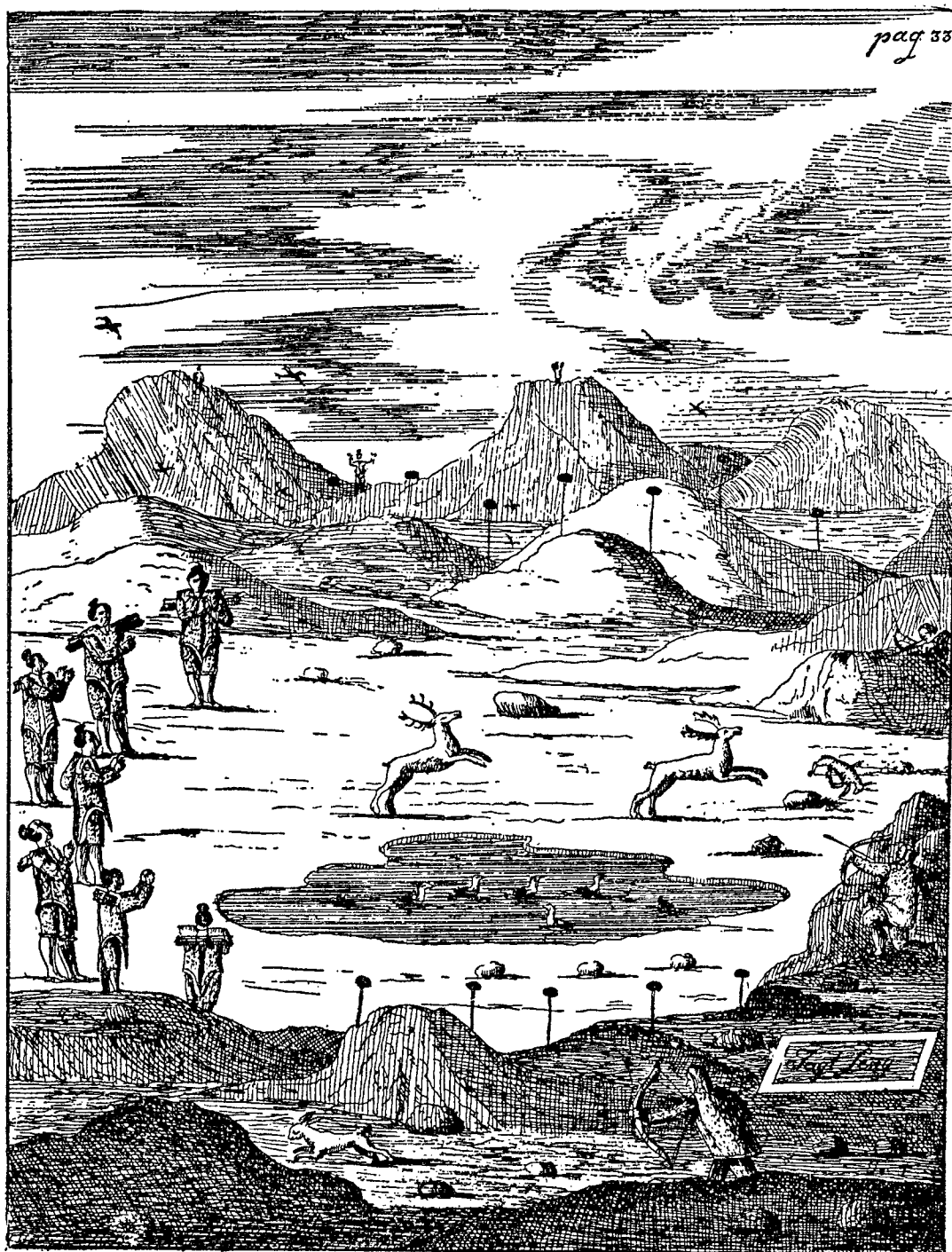

Fig. 1. Hans Egedes illustration til rensdyrjagten fra 1741,
hvor bl. a. stokkene med tørv på toppen ses.

Endelig findes der en tredje kilde, der omtaler drivjagterne, og som man måske ikke umiddelbart vil have tiltro til: et latinsk digt af præsten Ole Lange, udgivet 1744 sammen med Niels Egedes: *Continuation af Hans Egedes Relationer fra Grønland*. Ole Lange var imidlertid ikke blot en almindelig digterpræst, men havde tjent 1728–31 som missionær under Hans Egede i Grønland. Digtets passage om rensdyrjagten lyder i oversættelse:

Rener jagede de ikke ved at sende hunde ud mellem dem eller ved nogen slags fælder. De jagede derimod de rædselsslagne dyr af sted henimod opstablede sten-spærringer. Når dyrene da forgæves støder bringerne mod disse forhindringer, kaster jægerne på nært hold deres kastespyd mod dem og fælder dem under stærke brøl.⁴

Lange arbejdede ikke langt nord for Fabricius, men så meget tidligere, at han kan have set de store drivjagter.

Nærmest som et kuriosum skal yderligere nævnes en metode, som Hans Egede omtaler i sine dagbøger, men som i alle tilfælde ikke lader sig verificere: 18.–19. juli 1723 havde Hans Egede ved Godthåb besøg af folk fra det sydlige Grønland: „de fortalte och her hos, at sammesteds er stor Bierche-Skofv, hvoriblandt nogle Træer skall være saa store, at de klyfver op i dem og skiuler sig for Reens Dyrene, for disbedre at komme paa Skud og at stiale Lifvet af dem. i hvor vell ieg noch ibland har befundet, at de Wildes Beretninger ere iche i alt fuldkommen at forlade sig til...“⁵

Fundene bekræfter de gamle beretninger.

Gennem de arkæologisk-topografiske undersøgelser, Nationalmuseet har foretaget i Grønland, har det været muligt at verificere, og delvis supplere, de gamle beretninger. Kendskabet til et større antal eskimoiske fangstanlæg for vildren i Grønland er dog af forholdsvis ny dato. Botanikeren Morten P. Porsild, der i udstrakt grad har beskæftiget sig med Grønlands materielle kultur, kunne i 1920 skrive, at sådanne fangstanlæg var sjældne i Grønland.⁶ Nationalmuseets topografiske undersøgelser og traditionsindsamlinger har imidlertid øget kendskabet betydeligt, og ikke mindst Jens Rosing har bidraget hertil, idet han som leder af tamrenavlen har færdedes meget i rensdyrområderne, såvel som renvogter og renjæger som på jagt efter nye områder for rensdyravlen.

Sammen med førstekonservator Ørnulv Vorren, der fra Tromsø museum har foretaget meget omfattende undersøgelser over renjagtanlæg i det nordlige Skandinavien, og med Jens Rosing havde undertegnede i 1963 anledning til at opmåle, fotografere og beskrive en del af disse anlæg, dels på den halvø i Godthåbsfjorden, hvor tamrenavlen drives, dels på sydsiden af Nûgssuaq-halvøen. Som verifikation

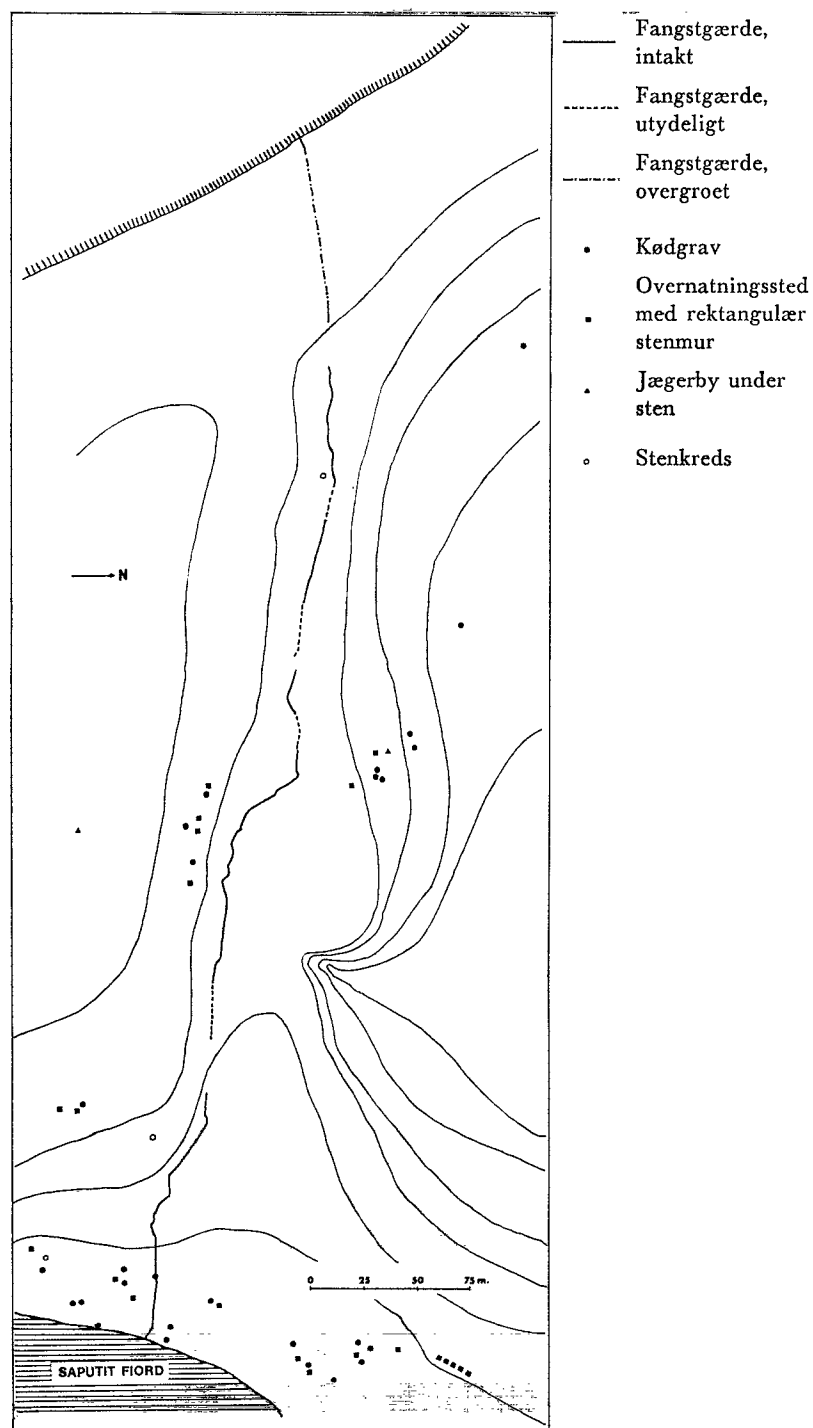
af de gamle missionærers beretninger skal jeg her beskrive nogle karakteristiske typer af fangstanlæg.

Det store gærde ved østsiden af den lille fjord *Saputit* på sydsiden af Nûgssuaq-halvøen mellem udstederne Sarqaq og Qeqertaq var kendt i forvejen fra Porsilds undersøgelse.⁷ Porsild havde imidlertid ikke flere plader til sit fotografiapparat, da han nåede frem til Saputit, og hans undersøgelse var ret summarisk, idet det kun lykkedes ham at finde ca. $\frac{1}{3}$ af gærdet. Gærdet strækker sig fra fjordkysten over en stenet moræne og den bagved liggende fugtige dalsænkning til foden af et stejlt bjerg, ialt ca. 600 m, og det afskærer de dyr, der kommer fra de to dale, der indenfor fjorden strækker sig ind i landet. I dets nuværende tilstand består det af større og mindre opstablede sten, der danner et over lange strækninger sammenhængende gærde på op til 1 meters højde. Da jordfaste klippestykker indgår i bygningsværket, snor det sig gennem terrainet, og i dalsænkningen er det overgroet i en sådan grad, at Porsild ikke lagde mærke til det (fig. 2).

Saputit-gærdet har tilsyneladende været benyttet både til styrtjagt og til jagt mod skjulte jægere, da den stenede moræne sine steder er så ujævn og stejl, at styrtsteder

Fig. 2. Det store renjagtsgærde ved Saputit, set fra vest.

Skitseopmåling af det store renjagstgærde ved Saputit.

forekommer. At det er et meget gammelt gærde forstår man af den nævnte kendsgerning, at det på lange strækninger er overgroet af den langsomt voksende arktiske vegetation – og af, at det i folketroen er blevet til et forsvarsværk fra kampe mellem eskimoer og europæere. At det er et sted, hvor megen jagt i tidens løb er drevet, ser man af, at der i området omkring findes mindst 27 kødgrave og 20 skjule- og sovesteder for jægerne.

Porsild nævner, at den mundtlige tradition i området omkring Jakobshavns Isfjord vil vide, at folk derfra i gammel tid tog på rensdyrjagt ved Saputit. Området omkring Jakobshavn har været et af de tættest befolkede i Grønland, med bl. a. den meget store boplads Sermermiut.⁸

Saputit-gærdet verificerer Ole Langes beretning, og de ved Godthåbsfjorden undersøgte anlæg verificerer Egedes og Fabricius' beretninger om, at man jagede dyrene i søerne – ligesom de supplerer med den oplysning, som ingen af de gamle kilder giver, nemlig at man drev renerne ud over stejle bjergsider, så de styrtede ned og slog sig ihjel.

Ved østsiden af en lille sø mellem Qôrqut-fjorden og bjerget Quánit qaqât, 150 m o. h., tæt ved en af renavlsstationens vogterhytter, ligger der mellem et stejlt klippeparti og søet et ur-agtigt område med store og små sten, som er vanskeligt passabelt. Langs kanten af dette er der på toppen af de større sten lagt hovedstore sten op i en række vinkelret på søbredden, altså et vardesystem, der leder renerne ud til vandet. Der er her sikkert tale om varder af den type, som en del meddelere omtaler: varder, mellem hvilke der blev spændt remme; varderne er nemlig i sig selv ikke særlig skræmmende. På fotografiet (fig. 7) er vort målebånd spændt ud for at illustrere systemet.

Længere oppe i den sydlige af de dale, som strækker sig fra bunden af Qôrqut-fjorden mod øst, fandt vi flere vardesystemer, der leder mod søerne eller de floder, der forbinder dem. Varderne er her ofte lange sten, rejst på højkant og støttet af et par sten ved foden. En del af disse varder lå ned, men var ganske tydelige, og nogle er muligvis rejst af de moderne rensdyrvogtere, idet f. eks. vardesystemet ved floden der forbinder den 3. og 4. sø i dalstrækningen indgår i kalvemærkningsstedet. I det hele taget indgår en del af skræmmevarderne i området i renavlens teknik.

Det gør derimod af gode grunde de systemer, der har været benyttet til styrtjagt, ikke. Dem finder man højere oppe i bjergene, dels på Qingānguaq-fjeldet, hvor Jens Rosing har fundet og beskrevet to vardesystemer i henholdsvis 700 og 1.000 meters højde over havet,⁹ dels på skråningen ca. 4 km syd for bunden af Sulugssugut-fjorden, 900 m oppe.

Sidstnævnte sted fandtes på en hylde over et stejlt fald 2 varderækker fra styrtstedet ind mod bjerghyldens bagkant, begge bestående af en kombination af de fire

Fig. 3. Fangstgærdet ved Saputit: Den østlige del ned til fjorden.

vardetyper, som Jens Rosing meget betegnende har kaldt søjlevarder, menneskevarder, hovedvarde og skrabebrædtsvarde. Søjlevarderne er lange smalle sten, der er stillet lodret og støttet af fodsten; menneskevarder er stablede op af flade sten og foroven afsluttet af en lang, vandret sten som arme, hvorpå der er lagt en rund sten som hoved (se fig. 9 nr. 2 fra venstre); hovedvarde er runde sten lagt ovenpå større, jordfaste, og skrabebrædtsvarde er store, flade sten, der er stillet skråt, støttet af en mindre støttesten. Aavnet stammer fra, at denne varde minder om det skrabebrædt, man i Grønland anvender ved skrabning af skind.

Ejendommeligt ved disse to varderækker var, at den ene (fig. 8) stod op, medens alle varde i den anden lå – man fristes til at sige var lagt ned. En mulig forklaring på dette er, at de to rækker, der fører til samme styrtsted, har været benyttet til drivjagt fra to sider.

Hans Egedes „hvide stokke“ er det ikke lykkedes at finde, men på varderne i det netop beskrevne system fandtes i nogle tilfælde tørveklumper, enten på toppen af eller faldet ned ved vardens fod. Disse tørvestykker har sikkert skullet illudere hår på hovedet af de mennesker, stenene erstattede. Om det, at der i eet

Fig. 4. Fangstgærdet ved Saputiit: Den mellemste del.

tilfælde fandtes svingfjerene af en rype ved foden af en varde, kan tages til indtægt for, at man har benyttet den fra andre arktiske folkeslag kendte teknik at hænge fuglevinger op, for at de ved deres viften skulle skræmme renerne, kan naturligvis ikke afgøres, med mindre fremtidige undersøgelser viser, at det er noget almindeligt forekommende.

Mundtlig tradition om de gamle drivjagter.

I den mundtlige tradition lever beretninger om en del af de gamle drivjagsteknikker endnu, som overleveringer fra den tid „da man brugte bue og pil“.

At kvinder og børn drev dyrene mod jægere, skjult bag opstablede skydemure af sten, ved man i traditionen fra hele Vestgrønland, og i en del tilfælde omtales også rækker af varder med remme imellem, en teknik, de gamle missionærer ikke har registreret (se fig. 7).

Drivjagt mod styrtsteder omtales ikke i det materiale, der ligger i Nationalmuseets arkiv (indsamlet 1948–68), men det kan hænge sammen med, at der ikke spørges om det i den spørgeliste, der har dannet grundlaget for indsamlingen af hovedparten

Fig. 5. Fangstgærdet ved Saputit: Den vestligste, synlige del.

af traditionsstoffet; den er nemlig overvejende bygget på kendskab til de jagtmetoder, der var i brug på de canadiske tundraer og i Alaska. Styrstederne er dog kendt af mange rensdyrjægere – det er blot ikke registreret i museets optegnelser.

Drivjagt mod søer er en af de teknikker, der har overlevet, og den kendes derfor såvel fra traditionen fra gamle dage som fra nutiden.

Den mundtlige tradition kommer os også til hjælp ved at verificere den af Hans Egede og Fabricius nævnte metode med de hvide stokke med tørv på toppen. Beskrivelsen stammer fra en gammel jæger, der hele sit liv har boet på små pladser i Ūmánakdistriktet, hvorfor der ikke er større sandsynlighed for, at der er tale om book-lore (hvilket jeg ikke tør sige om Fabricius' beskrivelse). Som yderligere styrkelse af kilden bør man bemærke, at beretninger indeholder detailler, som i og for sig er uvæsentlige for selve beskrivelsen, men logisk rigtige i sammenhængen. Beretningen fra udstedet Sātut lyder i oversættelse:

„Kvinderne havde tynde træstokke med sig, så mange som muligt, som de rullede ind i sælskind. Disse skind ville de bruge i tilfælde af dårligt vejr (formentlig som tag på overnatningshusene). Renjægerne holdt sig sammen. Når de så rener, stillede

Fig. 6. Fangstgærdet ved Saputit: Afdækket parti af den overgroede del.

de sig efter vinden, kvinderne delte sig i to hold og gik på hver sin side af renerne i god afstand. De havde tynde stokke med sig og plantede dem i jorden og satte tørvestykker øverst på stokkene. Mændene gik efter kvinderne og standsede en efter en for at bygge skydemure, hvorfra de med deres bue og pile skød efter de rener, kvinderne drev frem. Der var altså to rækker stokke med tørvestykker på toppen. Når kvinderne var kommet på den anden side af renerne, begyndte de at drive dem mod mændene.⁴⁰

Denne fremgangsmåde – dog uden stokke, men i snævre dale, nævnes i øvrigt også fra Kangâtsiaq kommune fra moderne tid.

Moderne renjagtsmetoder.

Ved moderne forstås som nævnt metoder, som nulevende meddelere har deltaget i eller overværet. I Nationalmuseets spørgeliste spørges der, udover drivjagterne, om følgende 10 metoder plus et åbent spørgsmål om eventuelle andre. De 10 spørgsmål lyder:

Bruger man at jage ren på følgende måder: 1. at snige sig ind på dyrene, 2. at lokke dem ved at bygge snevarde på snebart land, 3. at efterligne renernes stemme,

Fig. 7. Hovedstore sten anbragt ovenpå større blokke i en række vinkelret på søbredden foran et urfæste: Formentlig traditionens værd af den type, man spændte remme imellem (her et målebånd). Ovenfor Qorqut i Godthåbsfjorden.

4. at narre dem ved at bære rentakker på hovedet, 5. at lokke dem til ved at lade vandet i sneen, for at de skal slikke saltet, 6. at grave faldgruber i sneen, 7. at drive dem ud på tyndis, 8. at drive dem ud i vandet, 9. ved at to jægere går tæt efter hinanden for at lokke renerne til at følge efter, hvorpå den ene gemmer sig, mens den anden fortsætter sin vej, og 10. ved hjælp af snarer hængt i stokker.

Disse spørgsmål er som omtalt konstrueret især på baggrund af de fra Canada kendte metoder, og svarene viser utvetydigt, at en del af de amerikanske metoder er totalt ukendte – det gælder 2, 5, 6, 7 og 9. Det er i øvrigt interessant at bemærke, at metoder, der er velkendte og velrenommerede andre steder, af de grønlandske rensdyrjægere betragtes med den største skepsis hvis ikke ligefrem foragt. At lade vandet i sneen for at lokke rener til strider f. eks. radikalt mod den udbredte grønlandske forestilling om, at rensdyr skyer alt, der lugter grimt, og på spørgsmål 9 (2 mand frem hvorefter den ene gemmer sig) har nogle svaret, at så dumme er rensdyr ikke.

Om spørgelisten skal i øvrigt siges, at det for denne som for alle spørgelister af

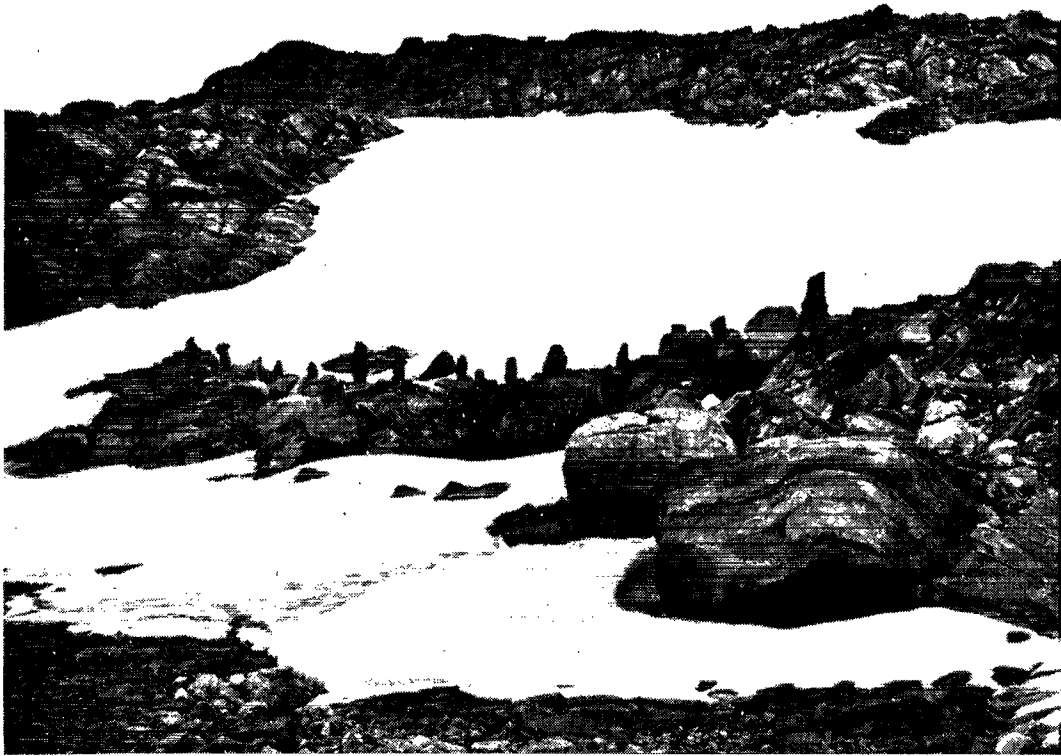

Fig. 8. Varderække, der leder mod styrtsted ved Sulugssugut.

denne art gælder, at forfatteren må kende emnet til bunds for at kunne stille de rigtige spørgsmål. Teknikken er ikke egnet til indsamling af grundmateriale, men snarere til finpudsning med henblik på detaillers udbredelse. Yderligere skal det tilføjes, at det kun er i de tilfælde, hvor rensdyrjægere selv har skrevet optegnelserne, at der kun er kommet svar på de direkte spørgsmål. At der er graverende oversættelsesfejl i den grønlandske tekst gør ikke sagen bedre.

Den del af materialet, som denne artikel bygger på, der er indsamlet ved interview, er bredere – men hvad angår forkastelsen af de nævnte 5 metoder identisk med selvbesvarelsene.¹¹

Det der bliver tilbage kan stort set rubriceres under spørgsmål 2: snigjagt, da al moderne rensdyrjagt i Grønland er en jagt, ved hvilken jægeren forsøger at snige sig ind på dyrene, benyttende forskellige forklædnings- og lokkejagtteknikker. Store drivjagter omtales overhovedet ikke, og kun een meddeler nævner kvinders aktive deltagelse i jagten. Alle øvrige siger, at når kvinderne er med, er det som bærere og for at lave mad og reparere tøj og især kamikker.

I hvilket omfang jægerne tager deres familie med til rensdyrlandet, afhænger af topografien. I de brede rensdyrområder, dvs. Svartenhook n. f. Umánakfjorden og det kolossale rensdyrområde mellem Diskobugten og Frederikshåbs Isblink (syd for hvilken der ikke i moderne tid har været rensdyr), er det almindeligt, at hele familien tager med til rensdyrlandet – kvinder og børn i umiak og mændene i kajaker. I hvilket omfang bådene bliver efterladt ved fjordbunden eller taget med ind i landet, afhænger naturligvis af muligheden for og fordelene ved at tage sig frem ved at sejle på indlandets floder og søer. På Nûgssuaq-halvøen, derimod, hvor rensdyrlandet er smalt, synes der kun at have været tale om jagtture, foretaget af mændene på bopladserne langs halvøens kyster, både sommer og vinter. Vinterjagt er i det hele taget – såfremt den overhovedet er tilladt – jagtture nærmere ved kysten og de beboede steder, hvor renerne holder til om vinteren.

Sommerjagtmetoderne: Drivjagterne er ikke helt glemt, men forekommer tilsyneladende kun i begrænset omfang, og kun mod skjulte jægere og mod vand. Ialt 3 meddelere udaf 68 meddelere nævner, at man bevidst har drevet dyrene ud i floder eller søer (Umának og Kangâtsiaq kommuner) og 2 meddelere (begge fra Kangâtsiaq kommune) beretter om drivjagt mod skjulte jægere. Der er dog ikke tale om store, organiserede foretagender, men kun om, at en mindre gruppe jægere deler sig i drivere og skytter – en teknik man må formode er almindelig udbredt, selv om det ikke direkte nævnes.

Men selv om drivjagt mod søer og floder ikke synes almindelig, er der dog i materialet mange oplysninger om, at man skyder eller stikker rener ihjel, når de påtræffes svømmende – men kun en enkelt om, at man venter på rener ved svømmestederne. Når man dræber svømmende dyr, benytter man den fra mange polarfolk kendte fremgangsmåde at vente med at dræbe dem, til de er nær bredden – for at spare besværet med at bugser dem iland.

Snigjagt er som omtalt den altdominerende jagtform. På spørgsmålene om drivjagt er der ofte svaret, at det netop er det modsatte det gælder om, ikke at blive set eller hørt. Man benytter naturligvis terrainets ujævnheder, når man sniger sig frem, og det er almindeligt at klæde sig i tøj, der falder sammen med omgivelserne – eller at svine sit tøj til, så det gør det. Enkelte erindrer, at man i ældre tid brugte jagtdragt af afhåret renskind, men ellers er det butikstøj i gråbrune farver, man klæder sig i – gerne let så man kan løbe uden at blive alt for svedt.

Det er en almindelig antagelse, at renerne ser bedre nedad end opad, og det er derfor almindeligt, at man søger sig frem på højderne for at finde renerne i dalene. De teknikker, man benytter sig af for at komme tæt på dyrene, kan rubriceres som forklædningsjagt og lokkejagt. Når man er kommet tæt til dyrene, kan man agere rensdyr for at kunne komme endnu nærmere uden at skræmme renerne væk. Man

Fig. 9. Detaille af varderækken på fig. 8.

kan holde rentakker op på hovedet, men almindeligere synes det at være at benytte gevær og rensestok – og også grene fra buske nævnes. At to mand har ageret rensdyr ved at danne henholdsvis forkrop og bagkrop, er observeret af Müller.¹² Når man agerer rensdyr, går man ikke lige frem mod dyrene, men gør afstikkere til siderne, idet man naturligvis også forsøger at efterligne renernes bevægelser.

Når man kan komme renerne på nært hold på denne måde, tilskriver man det renernes dårlige syn. Derimod anser man renernes lugtesans for god og tager altid hensyn til vindretningen, dvs. at man aldrig går frem mod dyrene med vinden. Denne bevidsthed om renens gode lugtesans og forestillingen om, at rensdyr skyr fremmede lugte, er grunden til, at man afviser lokning med urin i sneen. Udover den almindelige lugtesans mener rensdyrjægerne i Grønland også, at renerne med fødderne kan lugte menneskespor. Denne evne, mener man, sidder i en særlig næse, som renerne har på fødderne. Disse „næser“ er dog lugtkirtler, hvis opgave er at afsætte og ikke at opfange lugt, og det er min opfattelse, at den følsomhed, man tilskriver renerne overfor fremmede lugte, er overdreven. Det er almindeligt at høre, at petroleum ikke

må benyttes i rensdyrlandet, og det er forekommet, at geologer har fået skyld for, at rensdyrjagten i vore dage er så dårlig, fordi de har kørt med jeep i rensdyrlandet. Dette harmonerer i alle tilfælde dårligt med, at man i vore dage kan se rensdyr græsse som kører langs de automobilveje, der løber ud fra Søndrestrømfjord basen.

At lokke rener til ved at efterligne deres stemmer, eller at standse deres flugt på denne måde, er den almindeligst nævnte teknik.¹³ Dygtige jægere kan imitere såvel tyre som kører og kalve og benytter de forskellige kald i forskellige situationer: for at lokke tyre til i brunsttiden, for at lokke kører til, og for at standse flygtende dyr, når de har opdaget jægerne. Om sommerjagten i moderne tid kan i almindelighed siges, at der er tale om en jagt, der drives af få jægere sammen – eller af enkelte jægere alene. Er man flere sammen, er det almindeligt at gå frem i gåsegang for at syne så lidt som muligt.

Vinterjagt på rensdyr har været drevet fra alle distrikter, undtagen de, hvorfra jægerne skulle rejse langvejs for at komme til rensdyr, som f. eks. folkene på øerne mellem Disko og fastlandet. Vinterjagten forsvandt imidlertid med fredningsloven fra 1927, der kun tillader rensdyrjagt i august og september. Dette har forskudt hovedjagtsæsonen et par måneder, da man i ældre tid foretrak juli–august, fordi skindene i denne periode var bedre egnede til dragtskind. I de senere år har der i enkelte kommuner været givet midlertidig tilladelse til en begrænset vinterjagt på bukke i februar og marts.

Teknikken i vinterjagten varierede fra syd til nord, bl. a. fordi man sydpå ikke havde hundeslæden. Syd for Holsteinsborg har det været en jagt til fods – eventuelt efter at man var roet ind i fjordene med kajak – eller på ski. Skien er i Grønland et kulturelement, der er indført fra Skandinavien, og altså ikke oprindelig eskimoisk.

Den sydlige vinterjagt, uden hundeslæde, foregik som snig- og sporjagt til fods eller på ski. Nogle meddelere taler om, at man brugte hvidt tøj, men dette synes ikke at være et gennemgående træk. Da man ikke havde nogen slæde, slæbte man de nedlagte dyr efter sig – eller bar dem.

Når man når op til slædedistrikterne, benyttes den samme teknik også: sporjagten. Nogle binder hundene, når de finder friske spor, og fortsætter til fods eller på ski, andre *kører* efter renerne. Denne forfølgelsesjagt foregår især på sletter eller på søernes is, hvor det også er almindeligst at træffe rensdyr. Det spørgsmål, om det kan lade sig gøre at køre renerne ind, er der ikke enighed om blandt rensdyrjægerne, men det forekommer ofte, at meddelerne fortæller om, at man kører efter renerne for at komme dem på skudhold. Dygtige hundekørere kan med et signal standse hundene, så de kan skyde fra den standsede slæde, mindre dygtige kørerere benytter bremsestopper, som smides om spidsen af slædemederne.

Det nævnes af flere i slædedistrikterne, at man benytter hvidt tøj, men det er til-

syneladende kun i Upernavik og Ûmának distrikter, det har været kendt at benytte det skydesejl, man har til jagten på opkrøbne sæler på isen om foråret.

Ligeledes synes det at være et specielt nordligt træk, at benytte løse hunde. Det er, bortset fra en meddelelse fra rensdyrlandet på Nûgssuaq-halvøen, der siger, at man slap hundene løs på sårede dyr, kun fra Upernavik distrikt, at der er oplysninger om, at man slap nogle af hundene løs, for at de skulle indhente og standse renerne. Som forfølgelsesjagt i almindelighed praktiseredes dette kun på søer og sletter.

Ved sporjagten om vinteren, til fods eller på ski, benyttede man også forklædnings- og lokke metoderne: holdt gevær og renseskok på hovedet og efterlignede renernes stemme. I øvrigt er det flere gange meddelt, at renerne er så nysgerrige, at de tiltrækkes af slædens opstandere. Et andet træk fra vinterjagten, som bør nævnes, er, at man fortrinsvis nærmer sig dyrene, når de æder, for så hører de ikke, at sneen knirker.

De gamle metoders forsvinden.

Sammenligner man den moderne rensdyrjagt med den gamle, er der tydelige forskelle. Kilderne lader os i stikken hvad angår detaljerne i den gamle enkeltmands og snigjagt, men der er ingen tvivl om, at de store drivjagter holdt op før 1800 – og at de ikke kom igen. Hvorfor?

Første del af spørgsmålet: hvorfor holdt de store drivjagter op, er forholdsvis let besvaret: renerne forsvandt. Ikke helt, men der skete en meget kraftig nedgang i antallet. Om årsagen til dette er der delte meninger. Historikerne mener, at det skyldtes indførelsen af gevær,¹⁴ en idé de har fra flere af de gamle beretninger, men der er ikke enighed om dette. I sin disputats: *Arctic Animals in Relation to Climatic Fluctuations*¹⁵ beskæftiger Christian Vibe sig bl. a. med rensdyrene i Grønland, og på grundlag af denne og af samtaler med Vibe om problemet, kan følgende skema opstilles for rensdyrets forekomst på Grønlands vestkyst: Perioden 1550–1750 var der i Grønland et kontinentalt klima, tørt og koldt. Dette begunstigede rensdyrene. Omkring 1750 satte et atlantisk klima ind, varmere og fugtigt, og det er ugunstigt for rener. Klimaændringen begyndte sydfra og ramte først rensdyrbestanden i det sydlige Grønland og ved yderkysten. Senere ændrede klimaet sig igen i kontinental retning og gav et rensdyrmaximum omkring 1840, begyndende ca. 1810. Igen i 1860–1910 var der få rener, efterfulgt af en kort periode med temmelig mange indtil ca. 1920. Derefter var der igen få indtil 1950, og i øjeblikket er der en god periode. Vibe mener dog, at antallet aldrig igen nåede op på de mængder, der fandtes før 1750.

I perioder med mange rensdyr foretager de vandringer efter føde, men ikke regelmæssige vandringer, som man kender dem fra Nordamerika og Eurasien, da der ikke i Grønland er et skovland i syd, som dyrene søger mod om vinteren. Det

er dog en given sag, at renerne i perioder med stor bestand færdes længere ude mod kysten, i alle tilfælde om vinteren, medens de i perioder med lille bestand holder sig inde i indlandet. Dette giver svaret på to spørgsmål: 1. at den ellers så almindelige jagt ved faste svømmesteder er så relativt sjælden i Grønland — fordi faste svømmesteder er sjældne, når der er tale om dyr, der kun i ringe grad foretager faste vandringer, og 2. at drivjagterne holdt op.

Hvad enten nedgangen i bestanden skyldtes geværet eller klimaet, blev renerne i sidste halvdel af 1700-tallet så få, at det ikke lønnede sig at sætte store jagtselskaber ind på at jage dem — bl. a. fordi rejsen til steder med mange rener blev længere i perioder, hvor dyrene holdt til inde ved indlandsisen.

Hvad angår problemet klima eller gevær, kan man sige, at det er sikkert, at klimaet er af væsentlig betydning for bestandens størrelse, medens det er uvist, hvad geværet betød. Vibe mener ikke, at geværet betød ret meget, men medgiver dog, at det lokalt kan have været den faktor, der udryddede en i forvejen af klimatiske grunde decimeret bestand. Det, at rensdyret forsvandt i Østgrønland uden menneskets mellemkomst, synes at bestyrke Vibes påstand.

At geværet i sig selv skulle have gjort drivjagterne overflødige, er der ingen grund til at tro. Det kunne have gjort dem mere effektive i visse situationer, men det er forkert at tro, at drivjagt er knyttet specielt til mere primitive våben som bue og spyd. Selv her i landet er klapjagter jo fremdeles helt almindelige på trods af jagtvåben, der i effektivitet langt overgår, hvad man havde i Grønland i slutningen af 1700-tallet.

Medens det altså ikke er svært at forklare, hvorfor drivjagterne hørte op, er det vanskeligere at forstå, hvorfor de ikke dukkede op igen, da der kom rener. Det gjorde der i første omgang omkring 1810, og omkring 1840 blev der i gennemsnit solgt 17.000 rensdyrskind til Den kongelige grønlandske Handel om året. Dertil kom den grønlandske befolknings eget forbrug af renskind, der af Rink¹⁶ er ansat til 1–2 skind pr. person. Folketallet var 1840 7877, så man må anslå, at der blev nedlagt ca. 25–30.000 dyr om året. Der var altså rensdyr i landet. De faktorer, der for mig at se kan have bevirket, at drivjagterne ikke blev genoptaget, er: en ændret social struktur, en ændret teknologi, en ændret økonomi og ifølge Vibe det forhold, at der trods alt ikke kom så mange rener igen, som der før havde været.

Hvad *den sociale struktur* angår, må det straks siges, at vi ikke kender den organisation, der lå bag de store drivjagter; men at der har været et lederskab kan der ikke være nogen tvivl om. Et 600 m langt gærde som det fra Saputit beskrevne rejses ikke af en tilfældigt sammenløben flok jægere.

Som Rink har påpeget det,¹⁷ nedbrød missionen gennem sine angreb på de åndelige ledere, angákut, også den verdslige ledelse, fordi man ikke var klar over, at angákut havde andre funktioner end de religiøst-medicinske, og Rink påpeger netop,

at miseren i Grønland midt i 1800-tallet er, at folket ikke har nogen ledelse – at de europæere, der var sat til at administrere og missionere, ikke kunne udfylde pladsen efter det, der var nedbrudt. Her ligger altså muligvis en del af forklaringen på, at drivjagterne ikke genopstod her, dvs. i, at der ikke fandtes en ledelsesstruktur, der kunne genskabe institutionen.

Den *ændrede teknologi* – sammenlignet med tiden før handelen og missionen for alvor begyndte at påvirke befolkningen – er indførelsen af geværet. Selv om jeg ikke er tilbøjelig til at tro, at geværet i sig selv udryddede hverken rensdyrene eller drivjagterne, er jeg helt på det rene med, at det, på grund af den større effektivitet end buen, gjorde det muligt for den enkelte eller de få jægere at få noget ud af rensdyrjagten. Der var altså ikke det samme behov for organiserede jagter som i bue-skydningens tid.

Endelig er der den *ændrede økonomi*. Med oprettelsen af handelsstationer blev der mulighed for at afsætte sin overskudsproduktion – og måske mere til. Handelsfolkene var imidlertid primært interesserede i spæk og sælskind og beklagede sig over rensdyrjagterne, der trak folk væk fra haverhvervet – en sag hvori de undtagelsesvis var enige med missionærerne, for rensdyrjagterne trak også folk væk fra missionen og kirkerne. En eventuel rovdrift på bestanden kan altså ikke begrundes i handelspolitikken. Nu var perioden 1750–1810 imidlertid ikke en tid, der prægedes af en øget produktion af spæk og af velstand, men en almindelig fattigdomsperiode. Man kunne have ventet, at der med rensdyrenes forsvinden opstod en ny årsturnus i erhvervet, hvor et andet dyr blev dominerende i den tid, der før havde været brugt til rensdyrjagt.

Nu er sagen imidlertid den, at det klima, der er godt for rener, også er godt for alle andre jagt- og fangstobjekter, og det atlantiske klima bevirker en nedgang også i de hval-, sæl- og fuglearter, som har nogen økonomisk betydning i Grønland. Kun torsken lukrerer på det atlantiske klima, men det er først i vort århundrede, at torskefiskeri er blevet et alternativ til rensdyrjagt – tidligere kunne torsken nemlig overhovedet ikke afsættes.

Eet erhverv opstod dog, som kunne opsuge en del arbejdsløse rensdyrjægere, nemlig den danske hvalfangst, hvori en del grønlændere også deltog. Den sidste halvdel af 1700-tallet er i øvrigt en periode, der er karakteriseret ved en stigende befolkningskoncentration omkring de danske missions- og handelsstationer, der fungerede som nødventiler i hungerperioder: man kunne her få hjælp i trangstider, og det benyttede man sig af. At der virkelig var tale om trangstider, bekræftedes af mange gamle kilder,¹⁸ ligesom det er en almindelig antagelse, at befolkningstallet gik ned.¹⁹ Ganske vist begrundes dette med sygdomme og epidemier, men sådanne har jo en snæver sammenhæng med ernæringssituationen.

For mig at se var situationen omkring 1820, da der begyndte at komme rener igen, den, at man dels manglede den sociale organisation, der skulle sætte drivjagterne igang igen, og dels havde man geværet, som gjorde drivjagterne mindre nødvendige, fordi det satte enkelte jægere i stand til alligevel at få noget ud af jagten. At metoderne skulle være helt glemt i løbet af den rensdyrfattige periode, er der ingen grund til at tro – så meget mere som den, omend ikke i større omfang, endnu lever i traditionen. I 1820 må der endnu have levet mennesker, der har været med, i alle tilfælde som drivere.

Når dette er sagt, vil jeg dog gentage Vibes antagelse: at der end ikke omkring 1820 kom så mange rensdyr, at drivjagterne ville have været særlig lønnende. Om det betaler sig bedst for 7877 personer at nedlægge 25–30.000 rener enkeltvis med gevær eller i grupper ved drivjagt, tør jeg ikke afgøre. En kendsgerning er det dog, at de gamle, organiserede drivjagtsmetoder forsvandt med den kraftige nedgang i rensdyrbestanden for at blive afløst af metoder, der er tilpasset geværet og dets muligheder: at komme dyrene på skudhold uden driveres hjælp, fordi geværet rækker længere end buen.

Noter:

1. Egede, Hans: Det gamle Grønlands nye Perustration. København 1729, p. 33.
2. Egede, Hans: Det gamle Grønlands nye Perustration eller Naturel-Historie. København 1741, p. 33 sq.
3. Fabricius, O.: Nøjagtig Beskrivelse over Grønlændernes Landdyr-, Fugle- og Fiskefangst med dertil hørende Redskaber. Det Kgl. Da. Vidensk. Selsk. Skr. 1807–08, Vol. 5 p. 239. Kbh. 1810.
4. Meddelelser om Grønland. København 1939. Vol. 120, p. 225 og 232.
5. Egede, H.: Continuation of Journal-Relationen i: Hans Egedes Relationer om Grønland. Meddelelser om Grønland. København 1925. Vol. 54, p. 86 sq.
6. Porsild, Morten P.: On Eskimo Stone Rows in Greenland Formerly Supposed to Be of Norse Origen. The Geographical Review, November 1920, Vol. X, No. 5, p. 307 sq.
7. Porsild 1920, p. 304–7.
8. Porsild 1920, p. 306.
9. Rosing, Jens: Tanker ved et »viftested«. Grønland, 1958, p. 385–92.
10. Optegnelse fra fanger Abraham Nikolajsen. Satut, Umának.
11. Materialet omfatter selvbesvarelser samt optegnelser om rensdyrjagt fra Nationalmuseets medarbejdere.
12. Müller, R.: Vildtet og Jagten i Sydgrønland. København 1906, p. 484.
13. Karlén, Samson og Johan Samuelson: Tugtúniarnermik i. Piniarnilerssárutit. Piniarniartunut itíniutit. Qegestorssuarme 1923, p. 43. (Lærebog i Fangst. Nordgrønland, skrevet af grønlandske fangere. Godhavn 1923).
14. Gad, Finn: Grønlands Historie II, pp. 270, 311, 402–03. København 1969. Gad anerkender også klimæts indvirken.
15. Vibe, Christian: Arctic Animals in Relation to Climatic Fluctuations. Meddelelser om Grønland, København 1967, Vol. 170, No. 5, pp. 153–80.
16. Rink, H.: Grønland geographisk og statistisk beskrevet. København 1857, Første Bind pp. 132–3.
17. Rink, H. J.: Om Aarsagen til Grønlændernes og lignende af Jagt levende Nationers materielle Tilbagegang ved Berøring med Europæerne. Dansk Maanedsskrift 1862, Ekstrahefte. Kbh. 1862.
18. Gad, Finn: Grønlands Historie II, København 1969, pp. 365, 416, 428, 508–9, 515, 560, 574–5.
19. Gad, Finn: Grønlands Historie II, København 1969, pp. 435–7.